

Mammacongres
Harderwijk

De behandeling van lymfoedeem, ervaringen uit het lymfoedeemcentrum Drachten

Robert Damstra, dermatoloog
Expertise Centrum Lymfologie
Ziekenhuis Nij Smellinghe, Drachten

Programma

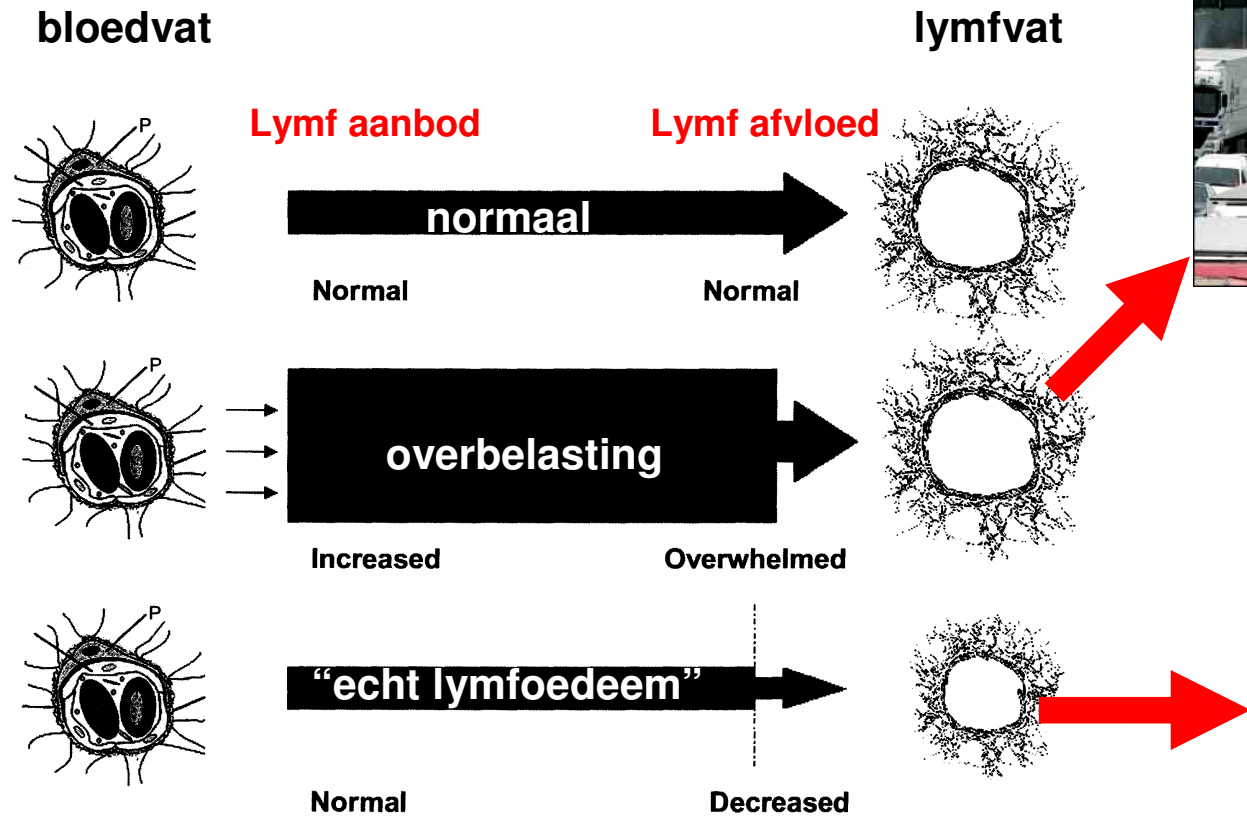

Inleiding lymfologie

Lymfoedeem zorg is basiszorg

Activiteiten expertise centrum lymfologie Drachten

soorten lymf - afvloed problemen

Conclusies richtlijn CBO 2003

2012: 2^e richtlijn lymfoedeem

- Evidence & expert based
- (vroeg) diagnostiek en behandeling
- Multidisciplinaire samenwerking
- NPCF doelmatigheidsparagraaf
- Organisatie van zorg

Lymfoedeem zorg is basiszorg

Vast onderdeel van mamma centrum / polikliniek

Secundaire en tertiaire preventie van lymfoedeem

Programma's voor vroegdiagnostiek

Programma voor awareness en zelfmanagement

“1^e lijns lymfologische zorg”

(vroeg) diagnostiek en behandeling lymfoedeem

Het belang van exact meten!

2003:

CBO richtlijn lymfoedeem:

10 % volume verschil met objectieve, gevalideerde methode

Studie J. Armer 2005:

118 patienten: Borstkanker voor operatie en 1 jaar follow-up*:

200CC verschil:

10 % verandering volume
(opto-electric)

Subjectieve pijn en zwaarte

Omvang 2 cm methode

42% LE

21% LE

40% LE

70% LE

10 % volume verschil meest geschikt

* Armer et al. A comparison of four diagnostic criteria for lymphedema in a post-breast cancer population. *Lymphatic Research and Biology* (2005) vol. 3 (4) pp. 208-17

Ziekenhuisscreening na oncologie

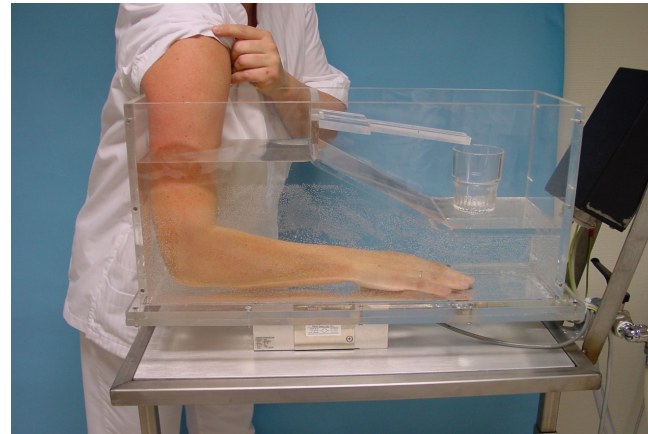

- Vroegdiagnostiek met volumetrie
- Awareness & zelfmanagement
- Samenwerken en educatie
- Voorkomen is beter en goedkoper dan genezen!
- Dermatoloog / oncologie
verpleegkundige protocolhouder?

Routine voor vroegdiagnostiek: 'lymfometer' voor armen

- Omgekeerde Water Verplaatstingsmethode:
- Betrouwbaar
- Valide
- Eenvoudig en snel

Breast Cancer Res Treat (2006) 99:267–273
DOI 10.1007/s10549-006-9213-0

PRECLINICAL STUDY

Validation of the inverse water volumetry method: a new gold standard for arm volume measurements

Robert J. Damstra · Eltjo J. Glazenburg ·
Wim C. J. Hop

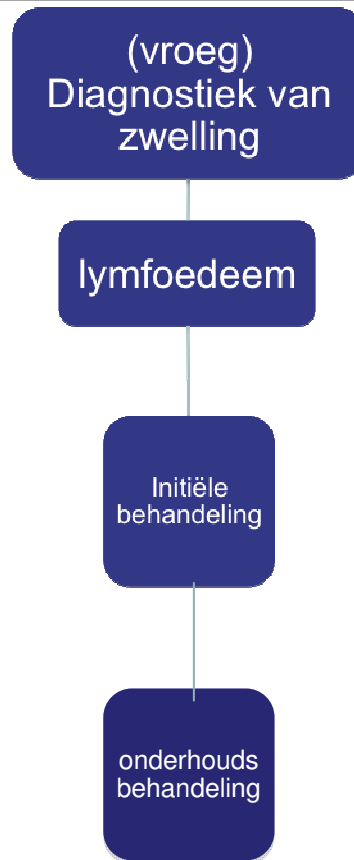
Bewustwording & zelfmanagement ECL

- Secundaire preventie
  - Patiënten die nog geen LO hebben maar wel risico lopen
  - Bewustwordingscursus; 3 maanden na behandeling
  - 3 groepsessies
- Tertiaire preventie
  - Patiënten met LO of geringe zwelling
  - Zelfmanagementcursus
  - 6 groepsessies

behandeling van lymfoedeem

Behandelopties bij lymfoedeem

<i>Therapeutische opties</i>	<i>Initiële behandelfase</i>	<i>onderhoudsfase</i>
Manuale lymfdrainage	X	-
Bandageren	X	±
“steunkous” (TEK)	-	X
Pressotherapie/‘lymfapress’	X	X
fysiotherapie/ oefenen	X	X
gewichtscontrole	X	X
Skin care	X <i>(aanleren)</i>	X
Awareness	X <i>(aanleren)</i>	X
Zelfmanagement	X <i>(aanleren)</i>	X
Operatieve LE behandeling	X	-

Expertise centrum lymfologie Drachten

- Complexe lymfoedemen / analyse zwelling / second / third opinions
- Kinderen met lymfoedeem
- Ambulant uitbehandelde patiënten
- Lymfchirurgie en chirurgie bij lymfoedeem
- Functionele en chirurgische behandeling bij lipoedeem
- Patiënten uit geheel NL / België / Duitsland

Kennis: toepassen – uitdragen – ontwikkelen
(patientenzorg) (scholing) (research)

niet operatief programma: ICF methodiek

- Individueel opgesteld programma
- Dagelijks ML / oedeem therapie (1/2-1 uur)
- Compressie therapie (2 uur)
- Fysiotherapie + Oefentherapie (2 uur)
- Conditie opbouw/reactivering (1 uur)
- Groepssessies (diëtiëk, omgaan met ziekte ed)
- Individuele gesprekken
- Rust
- Kinderen met lymfoedeem

To shunt or not to shunt ?

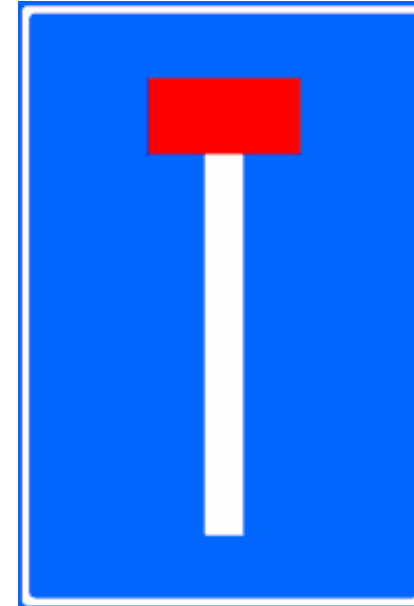
Breast Cancer Res Treat
DOI 10.1007/s10549-008-9932-5

REVIEW

Lymphatic venous anastomosis (LVA) for treatment of secondary arm lymphedema. A prospective study of 11 LVA procedures in 10 patients with breast cancer related lymphedema and a critical review of the literature

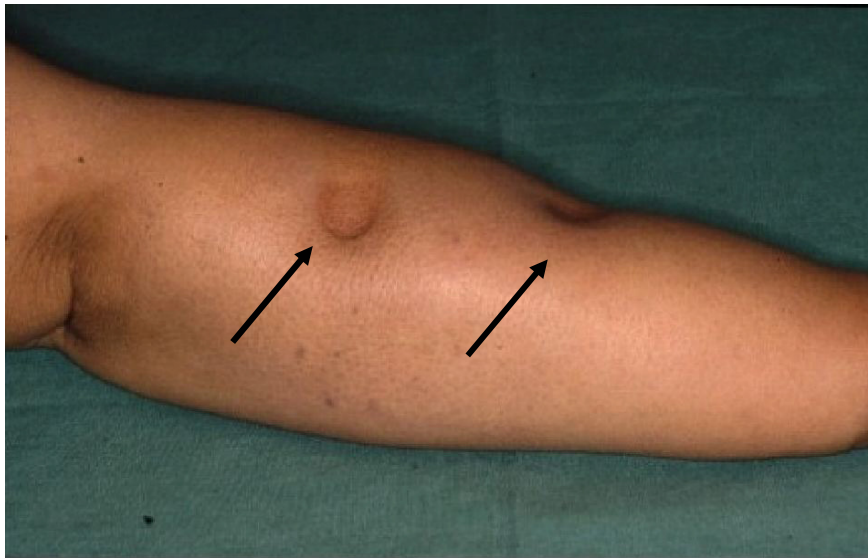
**R. J. Damstra · H. G. J. Voesten ·
W. D. van Schelven · B. van der Lei**

Received: 3 January 2008 / Accepted: 29 January 2008
© Springer Science+Business Media, LLC. 2008

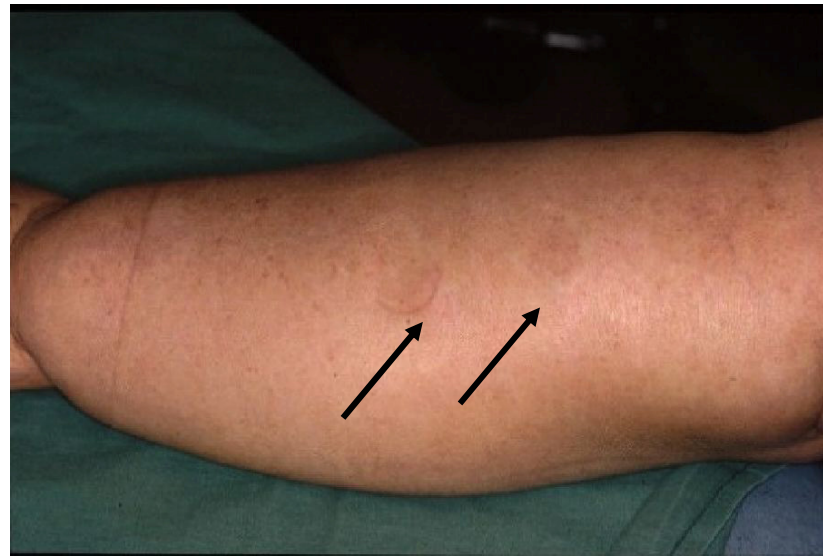

Pittingtest

Conservatieve behandeling

Liposuctie

CSAL in armen en benen

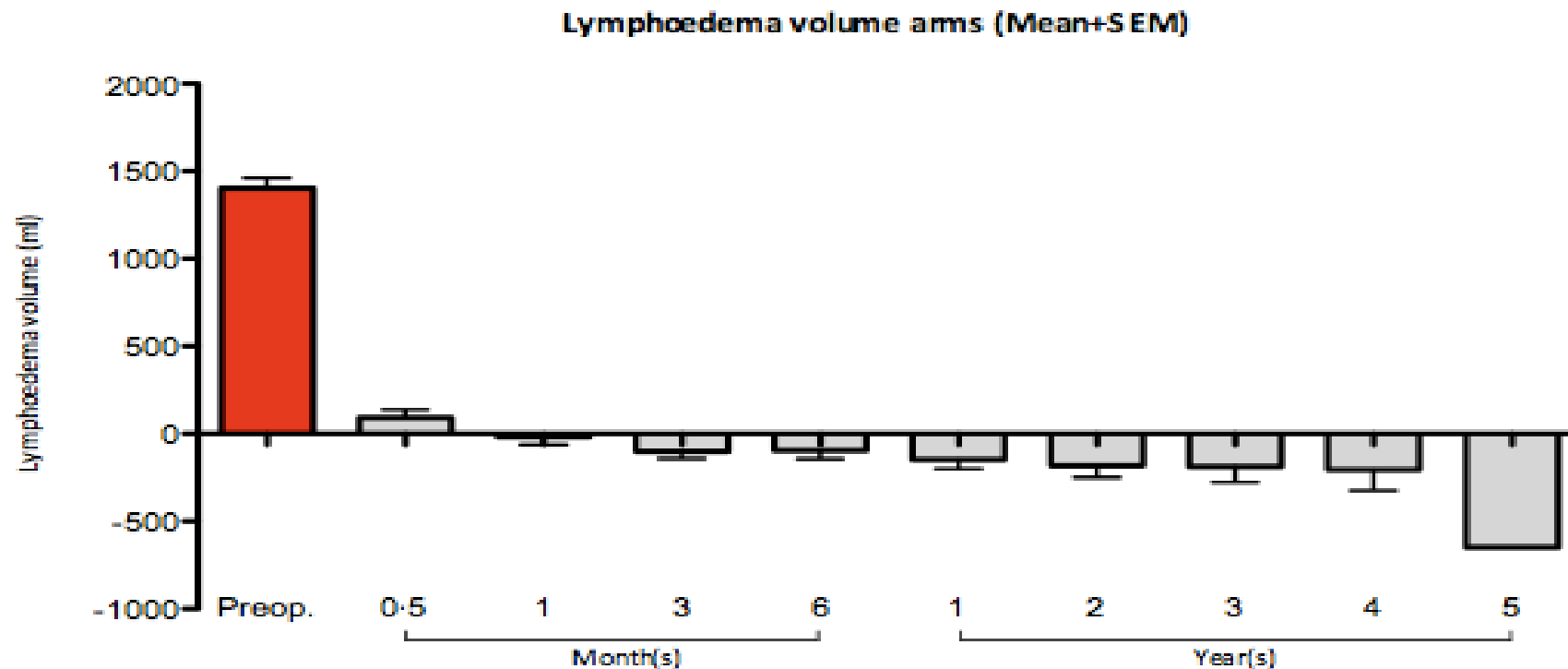
- CSAL is zeer effectieve en veilige behandeling voor end-stage lymfoedeem
- Complete reductie (100%) van 3 (armen) -9 (benen) maanden
- In 1 centrum en multidisciplinair

Circumferential suction-assisted lipectomy for lymphoedema after surgery for breast cancer

R. J. Damstra¹, H. G. J. M. Voesten², P. Klinkert³ and H. Brorson⁴

British Journal of Surgery 2009; **96**: 859–864

Resultaten armen 2006-2011 (n=110)

$P < 0.001$ (students *t* test for paired observations)

- Gem. Pre OK volume verschil: 1413 ml (734-2956)
- Reductie na 1 maand: 106 %
- Reductie na 12 maanden: 117 %

Stichting Lymfologie Centrum Nederland (SLCN)

- Actuele scholing aan allen die met lymfoedeem te maken hebben (artsen, fysio, huidtherapeut, verpleegkundigen ed)
- (inter)nationaal wetenschappelijk onderzoek
- Deelname opbouw netwerk in NL
- (Mede) uitgever van boeken
- www.slcn.nl

Cursus voor mamma care verpleegkundigen
2 november 2012

Wordt donateur!!!

CIBG
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Fonds PGO: belangenbehartiging, info en steun / voorlichting

*Website
forum en actueel*

*Tijdschrift
(2x jaar)*

*Symposia
(1x 1,5 jaar)*

*Supportgroups
(provinciaal 10x)*

Conclusie

- Post-oncologie lymfoedeem komt frequent voor
- Vroegdiagnostiek en (vroegtijdige) behandeling nodig ter voorkoming van irreversibele veranderingen / morbiditeit
- Gespecialiseerde verpleegkundig consulent coördinator
- Multidisciplinaire aanpak essentieel
- Centreren super-specialistische zorg